

Žemberová, Viera

Prozaik Jozef Horák (1907–1974)

Slavica litteraria. 2019, vol. 22, iss. 2, pp. 117-124

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2019-2-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141815>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Prozaik Jozef Horák (1907–1974)

Viera Žemberová (Prešov)

Abstrakt

Príspevok sa sústredil na literárnohistorický výskum významnej osobnosti slovenskej literatúry minulého storočia. Jozef Horák sa k literárnym ambíciám dopracoval ako učiteľ na vidieckej škole, v povojnových rokoch patrila jeho literárna tvorba do epicentra vzdelávacej, výchovnej a kultúrnej činnosti dobového literárneho a kultúrneho života. Jozef Horák zo žánrov epiky využíval viacero a veľmi úspešne. Od poviedkovej tvorby po román, od látky z prítomnosti po tematiku z regionálnych dejín. Publikovaná tvorba je len časť zázemia samotného autora, pozornosť si žiadajú tie materiály a dokumenty, ktoré zostali na pracovnom stole, medzi spoločenskými a tvorivými kontaktmi a ony doplnia ľudský, osobnostný, poznávací aj autentický tvorivý rozmer osobnosti spisovateľa, o čo sme sa usilovali pri Jozefovi Horákovi.

Kľúčové slová

žánre epiky; dejinná látka; historická regionálna tematika; postava; kategória literárneho času; kategória literárneho priestoru

Abstract

Prose Writer Jozef Horák (1907–1974)

The contribution focused on literary-historical research of a significant personality of Slovak literature of the last century. Jozef Horák developed his literary ambitions as a teacher at a rural school. Jozef Horák has used the epic genres more and more successfully. From storytelling to novel, from substance from present to themes from regional history. The published work is only part of the author's background, the materials and documents that remain on the desk require social and creative contacts, and they will complement the human, personality, cognitive and authentic creative dimension of the writer's personality that we sought for Jozef Horak.

Key words

epic genres; historical subject; historical regional theme; character; literary time category; literary space category

Hodnoty v literárnovednom výskume

Slovenská literárna história má svoje územie odbornej istoty, jej materiállovú a dokumentárnu časť, pracovne uchovávané v Matici slovenskej, v Slovenskej národnej knižnici, v jej Archíve literatúry a umenia. Výskum literárnej histórie sa od syntetických projektov, akými sú dejiny literatúry alebo syntézy literárneho druhu, či žánru až po autorskú monografiu, latentne sústreďuje na písomnosti poskytnuté buď autorom a literárnym vedcom, alebo na tie, ktoré po zmlknutí autorskej tvorby spracovali a na výskum sprístupňujú pracovníci v pripomenutom archíve. Archívy na literárne, literárnovedné, kultúrne a s nimi prepojené dokumenty v špecializovaných inštitúciách, ale aj tie v súkromnom, dedičmi uprednostnenom vlastníctve, znamenajú nezastupiteľnú časť profilovania výskumného problému, nech sa dotýka jednotlivca, generácie, umeleckého smerovania či estetického nazerania na umenie a ich opodstatnenosť v živote humanizovanej, kultúru si vážiacej spoločnosti v súvislostiach reálnej spoločenskej skutočnosti. Autorov pracovný materiál v procese tvorby sprevádzajú ním zachytené poznámky, vykonané úpravy, zamýšľané pracovné schémy, marginálne záznamy a invenčné nápovede, ale aj z rozličných príčin v čase autorovej aktívnej prítomnosti, alebo po nej až po súčasnosť nezverejnené literárne či kultúrne texty. Písomné marginálie, významné dokumenty, osobná aj pracovná korešpondencia v súhrne archívneho materiálu sústredenej do fondu autora tvoria maličkosti, ale aj rozsiahle genologicky nie raz pozoruhodné celky, ktoré dotvárajú alebo obmieňajú dávnejšie ustálený učebnicový, alebo kultúrny profil autora a jeho tvorby.

Čím viac a účinnejšie vstupujú technické médiá do spoločenského a medziľudského kontaktu, tým sa na archívne uchovanie predurčené zdroje printových písomností (rukopis, denník, pracovný záznamník, korešpondencia, príležitostné texty a iné možnosti na kultúrne či spoločenské účinkovanie autora) objektívne vytrácajú. Ak sa tak nestalo, literárna história musí na novú skutočnosť reagovať nie predmetom svojho výskumu, ale efektívnym spôsobom, ako získavať nezastupiteľný zdroj aj mozaiku výnimočných aj jedinečných materiálov z autorovho nazerania na umenie a vlastnú tvorbu na vedecký výskum.

Jozef Horák – marginálie z dokumentov o autorovej literárnej genéze

S poslaním učiteľa, za nejaký čas aj redaktora časopisu *Slniečko* (1945–1948) sa spojil aj naplnil profesijný a spoločenský život Jozefa Horáka¹. Osobný literárny život mu popri tvorbe pre dospelého čitateľa prisúdil autorstvo vyhľadávaných románových príbehov z dejín kraja, v ktorom pôsobil, ale písanie pre mladých čitateľov v ňom našlo talentovaného a kultivovaného pokračovateľa umelecky zrelej a na poznanie hodnotnej tvorby,

1 Jozef Horák (30. 1. 1907 Banská Štiavnica – 11. 6. 1974 Prešov). V ranej tvorbe využíval pseudonymy Ivan Mráz, Ján Adam, Ján Adamov, Jožo H. Tepliansky. Autorsky sa venoval próze, dráme, poézii, bol redaktor, autor čítania pre školské potreby.

a tak Ľudmila Riznerová Podjavorinská² a Jozef Cíger Hronský³ našli a mali po celý aktívny literárny život v Jozefovi Horákovi spojenca, akého si mohli v písaní pre malých aj mladých čitateľov len želať.

Literárne počiatky Jozefa Horáka sa viažu k tridsiatym rokom minulého storočia, sprevádza ich tematická ukotvenosť v regióne a v tradícii ľudových žánrov, pre ich estetickú a štylistickú inováciu mal Jozef Horák od počiatku tvorivé porozumenie. Čitatelia od počiatku jeho textom rozumeli a vyhľadávali ním beletrizované príbehy o minulosti v povestových (*Kremnický zlatý človek*, 1959), poviedkových (*Legendsy*, 1942), novelistických (*Na baňu klopú*, 1954) a románových (*Zlaté mesto*, 1942; *Smrť kráča k zlatému mestu*, 1968) príbehoch.

Na svoje literárne počiatky si Jozef Horák spomína ako na skúsenosť, s ktorou sa prepjili osobné bolestivé udalosti, prežitky a rozhodnutia vyvolané vojnovými rokmi v jeho rodine⁴, po ktorých miesto jeho otca zaujal iný muž, a ten ho naučil poznávať a vyhľadávať svet zo slov a nového poznania uloženého do kníh: „*A tak som prilipol ku knihe, stal som sa jej otrokom [...] a takto prišlo aj rozhodnutie, keď som dvadsaťročný napísal prvú báseň. Potom sa mi častejšie rozbúchalo srdce, keď som čítal svoje meno, svoju prácu v stĺpcoch časopisov a novin. Na knihu som v tom čase iba myslel. Ale to je vari začiatok môjho vstupu do literatúry [...]. Prvé povesti uzreli svetlo sveta v detskom časopise Slniečko. A mali dobrý úspech. Tu som prišiel na myšlienku zobrať ich do knižky. Vec som síce prešiel, ale do práce som sa tiež hneď dal. Napísal som svojho Vatrára⁵ a rukopis poslal začiatkom roka 1936 Matici slovenskej. Redaktor [...] prof. R. Klačko mi po čase rukopis vrátil s určitými pripomienkami [...]. V jari 1937 som dostal prvý autorský exemplár [...]. To bola genéza⁶.*

V roku 1962 spomína Jozef Horák v texte *Bolo to kedysi roku 1925* na okolnosti, „*keď som si ako chudobný študent kúpil za dvojkorunové splátky román Maxima Gorkého Matka*“⁷. Po prvých priaznivých reakciách na zverejnené texty rozhodol sa Jozef Horák osloviť redakciu časopisu Slovenské pohľady. V tom čase viedli periodikum Stanislav Mečiar a Andrej Mráz, urobil tak so zámerom, dozvedieť sa, či už môže dôverovať hodnotám svojej autorskej dielne. Redakcia, vlastne redaktor, Jozef Horák jeho meno nezverejnil, mu jeho zásielky opakovane vrátila. Nepomenovaným redaktorom bol Andrej Mráz⁸, ktorý v rokoch 1937–1938 viedol redakciu Slovenských pohľadov. O rok na to, keď sa od marca členom redakcie stal Stanislav Mečiar⁹, pošle Jozef Horák znova svoje texty do časopisu: „*Potom som poslal ešte 2–3 príspevky, ale tie sa nehodili. Medzitým došlo k zmene*

2 Ľudmila Riznerová Podjavorinská (1872–1951).

3 Jozef Cíger Hronský (1896–1960).

4 V autorskom hesle Jozef Horák uvádza Ondrej Sliacky úmrtie otca v prvej svetovej vojne a matky, keď mal J. Horák 16 rokov. In: SĽACKÝ, Ondrej a kolektív: *Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež*. Bratislava: LIC, 2005, s. 121.

5 Jozef Horák text *Vatrár* v roku 1936 ponúkol na knižné vydanie pod názvom *Sitniansky vatrár*, vydali ho v roku 1937.

6 Slovenská národná knižnica. Archív literatúry a umenia. Sign. 134 AJ 28.

7 SNK. ALU. Sing. 134 AJ 3.

8 Andrej Mráz (1904–1964).

9 Stanislav Mečiar (1910–1971).

redakcie Slovenských pohľadov. Pravda, po neúspechu som sa už nepokúšal dostať sa do kruhu prispievateľov Slovenských pohľadov. Až jedného dňa 1940 dostal som list dr. Mráza [...]. Ale to už boli na svete aj moje Táliky, ktoré som poslal v roku 1938 na súbeh“¹⁰.

Nielen talentovaný, ale v raných autorských rokoch aj ambiciózny Jozef Horák sa pohybuje medzi dvoma možnosťami, ako zverejniť svoje prózy: medzi literárnym časopisom a vydavateľstvom. Text *Sitniansky vatrár* ponúkol Jozef Horák na knižné vydanie. Rukopis sa dostal na stôl skúseného vydavateľského redaktora Rudolfa Kľačka¹¹ a ten napísal z Bratislavy 10. 3. 1936 autorovi: „Rozprávka *Sitniansky vatrár* je dobrá, pútavá, ale ste ju rozbili na kúsky, hoci z *Vášho* podania vidím, že by ste to mohli omnoho lepšie urobiť [...]. Nápad *Turkov* je akýsi náhodilý, hádam dobre by bolo vec podať tak, že Turci chystajú veľký útok a vo pred sa rozhodnú pochytať všetkých vatrárov. V rozprávke o sebeckých hudcoch tancovanie s mŕtvou je pre deti príliš zastrašujúce, treba to nejako zmierniť. Erotický moment v rozprávke o skamenelom hrdinovi s pannou na *Sitne* nie je súci pre deti, tiež treba zmeniť, miestami prepracovať. Vo všeobecnosti ešte poznamenávam, že treba dbať na hladké, plynulé rozprávanie, na náležité spájanie deja“¹².

Dokumenty a korešpondencia Jozefa Horáka potvrdzujú, že mal šťastie na výrazných, predovšetkým skúsených časopiseckých aj vydavateľských redaktorov. Medzi nimi bol aj Dominik Tatarka¹³, ktorý pripravoval výber z modernej slovenskej prózy a 29. 12. 1941 v Plavníku napísal Jozefovi Horákovi list, v ktorom ho informuje: „Do výberu pre študujúcu mládež dovolil som si dať veľmi krásnu Vašu novelu *Gaštan*, ktorá sa tiež veľmi dobre hodí do výkladu poetiky, ako to osnovy žiadajú“¹⁴. To, čo Tatarka naznačil, teda umeleckou spisbou učiť čitateľa nielen kultúrnemu návyku čítať a osvojiť si zážitok z príbehu, ale mu aj porozumieť tak, aby čitateľ získal poznatky z teórie a estetiky textu, na to si spomenul učiteľ Jozef Horák o desaťročie neskôr a v roku 1956 zverejnil návod na náročný literárno-výchovný proces v dokumente *Literatúra pre deti a mládež – dôležitý prostriedok socialistickej výchovy nových pokolení*.

Medzi rovesníkmi v literatúre sa Jozef Horák tešil priazni aj uznaniu, čo potvrdzujú slová Dominika Štubňa Zámostského¹⁵ v liste z Ružomberka 9. 9. 1943: „Predovšetkým Ti veľmi ďakujem za *Táliky* [...]. Knižku som prečítal na dúšok. Tá ti pôjde po našich dedinách ako záplava. Trafil si na strunu nášho človeka. Veď takých *Trabalov* a *Hladov* u nás je dosť. Budú sa ti poznávať a prstom po sebe ukazovať. Ale život je taký a filozofia nášho ľudu tiež. Skutočne zvečnil si kus tradičného slovenského života“¹⁶.

Premeny, ktoré prenikli do slovenskej spoločenskej reality po prvej svetovej vojne, s nimi od začiatku tridsiatych rokov aj napätie podnecujúce politické pohyby na kontinente, si prirodzene žiadali, aby literatúra aj jej tvorca na ne reagovali. Pre Jozefa Horáka

10 SNK. ALU. Sing. 52 J 4.

11 Rudolf Kľačko (1892–1975).

12 SNK. ALU. Sign. 134 B 40.

13 Dominik Tatarka (1913–1989).

14 SNK. ALU. Sing. 134 E 2.

15 Dominik Štubňa Zámostský (1905–1970).

16 SNK. ALU. Sign. 134 D 49.

to znamenalo ustáliť svoju autorskú tézu, podľa nej, keď chceš rozumieť prítomnosti a seba v nej, musíš poznať svoju minulosť. Univerzálnu a latentne aktuálnu tézu Jozef Horák precizuje neskôr takto: „*Slovenský človek! Mal som priniesť nový pohľad na neho. Po mne sú tu iní, ktorí zas z inej strany vidia postavu slovenského človeka. Charakterizovať ju? Nie, nemožno. Ak si postavím pred seba človeka z tohto kraja, kde žijem [...], vidím ako v úzadí vyrastá môj Marcel Lánik, s ktorým sa možno stretnem v budúcnosti. Ten človek je baník. A tiež Slováč*“¹⁷.

Jozef Horák – autorská stratégia: na pozadí minulosti vystupuje prítomnosť

Pôsobenie a osobný vzťah k regiónu poskytli Jozefovi Horákovi látku aj tematiku z jeho minulosti a historická Banská Štiavnica sa stala výraznou látkou, tematikou aj nazeracím problémom Horákovej prozaickej tvorby; v žánrovom cykle na podnety z mestských archívov dominuje román *Zlaté mesto z roku z roku* 1942, ku ktorému v roku 1968 pribudlo jeho voľné pokračovanie pod názvom *Smrť kráča k zlatému mestu*.

Tradovaný goetheovský zložitý vzťah medzi spisovateľom a literárnym kritikom postretol aj Horákove historické romány. Redaktor Slovenských pohľadov, Stanislav Mečiar, z Turčianskeho Sv. Martina poslal 20. 5. 1942 autorovi románu správu: „*Zlaté mesto má, ako vidím, celkom úspech, doprajeme mu. Čo sa v kritikách popíše, môže mať význam pre autora, aby sa nad vážne postavenými výhradami zamyslel a vybral si na cestu ďalšiu. Rád som, že to tak beriete. Aj v Pohľadoch bude recenzia Zoltána Rampáka*¹⁸, ktorý tak isto spomína niektoré stránky diela, nechal som to v texte, lebo som vedel, že to triezvo prijmete a vyberiete pre seba zrno, ak bude nejaké. Viac očí viac vidí a objaví i to, čo sám autor nenachodí, niekedy aj upozorní a vôle rásť jesto u Vás toľko, že nemôže Vás ani znechutiť, ani odstrašiť. Pozornosť v každom prípade román vzbudil, je to prvý väčší celok Váš, nuž na začiatku dobre je vyskúšať krok. Verím, že nasledujúca väčšia skladba Vaša príjemne získa aj terajších staviteľov výhrad¹⁹. Stanislav Mečiar spomína v liste Horákovi aj *Legendy* (1942) takto: „*Tretia cena nech Vás nesklame [...]. Legendy vydáme osobitne ako každé dielo na súbahu odmenené, len pošlite hotový rukopis [...], lebo sú už aj ilustrácie prichystané [...]. Názov bude aký?*“²⁰ Prozaik Horák na otázku odpovedal tak, že uchoval názov rukopisu, na ktorý sa pýtal Stanislav Mečiar. Látkou a tematikou sa spisovateľ v *Legendách* nielen žánrom, ale aj dejinným kontextom vrátil do raných období formovania slovanského a v ňom obsiahnutého národného spoločenstva, teda k sútokom viacerých prameňov národnej identity.

Na počiatku to boli aj *Legendy* a ich prijatie čitateľmi, čo spôsobilo Horákovo rozhodnutie pozmeniť svoju autorskú stratégiu pri nazeraní na obsahy plynúceho času a na ním iniciované poznávacie súvislosti, autorsky rešpektoval kategóriu literárneho času a svojím

17 SNK. ALU. Sing. 134 AJ 28.

18 Zoltán Rampák (1920–1998).

19 SNK. ALU. Sing. 134 C 33.

20 SNK. ALU. Sing. 134 AJ 28.

postojom precizoval žánrové opodstatnenie a funkciu historickej prózy v národnom a kultúrnom vedomí spoločnosti: „Najprv tu musí byť historik. V jeho stopách kráča spisovateľ. Ak má zmysel skúmať dávno minulé dejy a vôbec výskum minulosti, má zmysel aj historický román. Úloha románopisca je tu potom ako úloha historikov. Vedecké dielo vezme do rúk pomerne málo ľudí aj z radov intelektuálov. Historický román nájde nesporne viacej čitateľov. V tomto prípade vlastne historický románopisec robí históriu [...]. Koľkokrát autor, i keď preštuduje úsek dejín, v ktorom sa odohráva dej románu do základov, musí pretrhnúť prácu, aby sa znova ponoril do štúdia. A tu je vari jedna z príčin, prečo nemáme nadostač historických románov. Dnešné časy s ich zhomom a prechodným vrátením sa dopredu, odpudzujú od zdĺhavého štúdia historických prác. A aj tých máme ešte poskromne [...]. Ide o to, či že naša história má tú nosnosť ako história veľkých národov [...]. Všetko to závisí od spisovateľov. Ak sa nám narodí Jirásek alebo Jókai, isto, i keď naša história neoplývala veľkými postavami [...], nájde spôsob a materiál na vytvorenie takého diela“²¹.

Problematika zobrazovania národnej histórie ako nazerací, poznávací a iniciačný podnet pre slovenskú spoločnosť ho opätovne primäla vrátiť sa k svojmu zdôvodneniu potreby literárneho zobrazovania minulosti, čo naznačil v liste Jankovi Alexymu z Banskej Štiavnice 15. 4. 1955: „Ako keby nám úplne vymierali spisovatelia, ktorých zaujíma história, a predsa, čo všetko dá historické dielo, román, dobrá rozprávka historická čitateľovi! Ja sám som v poslednom čase trochu odbočil znova do histórie a pracujem na životopisnom románe o Jozefovi Dekretovi Matejovi, vynikajúcom slovenskom lesníkovi. Tak zamýšľam, že ostanem dlhšie pri tematike historickej. Zatiaľ v prvom rade chcem dokončiť Dekreta, potom iný rozpracovaný román z čias Rákoczyho II. Časť z tohto románu sa odohráva práve v Liptove. Teda takýto je najbližší môj program“²².

Aj Stanislav Mečiar rešpektoval Horákovu rozhodnutie venovať sa dejinám a ich literárnemu zobrazeniu: „Viem, keď ste zahĺbený do historickej témy a pracujete na väčšom celku, ťažko sa odtrhnúť na niečo súčasného alebo z minulosti samostatného [...]“²³. Ani po rokoch, keď spracovával *Cestu úspechov a omylov*²⁴ neustúpil zo svojho presvedčenia, podľa autora plní umelecká spisba súběžne viacero poslání, napokon: „Kniha sama o sebe rozhoduje. Rozhoduje, aký bude mať život. Sú knihy, ktoré vykonali svoje v istom čase, odohrali úlohu a nebudú sa vracáť do rúk čitateľov“²⁵.

Jozef Horák – kultúrno-spoločenská stratégia: aktuálne úlohy literatúry

Po druhej svetovej vojne, predovšetkým v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch sa Jozef Horák stáva dominantnou tvorivou osobnosťou v spisbe pre mladého čitateľa: „V tomto

21 SNK. ALU. Sign. 134 AJ 28.

22 SNK. ALU. Sign. 153 D 29.

23 SNK. ALU. Sign. 134 C 33.

24 SNK. ALU. Sign. 134 AH 9.

25 SNK. ALU. Sign. 134 AH 9.

období začínajú sa objavovať aj nové mená v našej literatúre pre mládež. Niektorí autori už boli debutovali, niektorí len začínajú. Nastupujú Krista Bendová, Elena Horanská-Chmelová, Elena Gašparová, Mária Haštová, Elena Križanová-Brindzová, Ján Anđel, Jozef Telgarský, František Zima a iní. Majú nesporne v istom zmysle výhodu pred staršími, že nemuseli urovnávať pôdu, na ktorej mali stavať svoje literárne dielo. Mladí začínali nezaťažení, hádam aj nepomýlení, prichodili mladí do nového života. Vstupujú do literatúry, zároveň s príchodom nových náhľadov na knihu pre mládež, s príchodom nových požiadaviek, ktoré vytvára nová škola a výchova. No ukazuje sa, že trpia tou istou chorobou, ktorá gníavila nejedného zo starších autorov [...]”²⁶. Jozef Horák vyslovil otázku, na ktorú si odpovedal v *Úlohách literatúry pre mládež* takto: „Literatúra pre mládež trpela na tú istú chorobu ako literatúra pre dospelých. Kusom nadsadzovala, kusom skresľovala, nevedela pevne zakotviť v skutočnosti, hoci o nej chcel každý písať. Jednako o niečo bojovala. I keď front bol veľmi labilný. Potupne sa zaraďoval medzi platných bojovníkov za myšlienky marxistické, za socialistického človeka”²⁷.

Jozef Horák zachytil jasne dobový kultúrpolitický priestor vymedzovaný spoločnosťou pre pôvodnú tvorbu, v prívlastku nová pre umeleckú literatúru odhadol, že pôjde o zmenu a bude ňou myšlienka odvodená od kolektívneho cieľa a pracovného hrdinstva a nebude obsahovať podnecovanie ani cibrenie zážitkovosti alebo poučené zdôrazňovanie poetologickej jedinečnosti autorskej tvorby. Akosi príčinne na tomto pozadí presadzujúcej sa kultúrnej praxe sa dostal k svojmu vymedzeniu: „Umenie by malo pomáhať človeku podávať ruku a vyťahovať ho z prúdu úšednosti, z polohy prostredia, z prostredia šedivosti”, teda aby porozumelo a uplatnilo vo vzťahu k literatúre aj obsah pojmov krásno, reč umeleckého diela, experiment, zrozumiteľnosť umeleckého diela, a to preto, lebo „často sa stáva, že umelecké dielo nelegitímuje tvorcu. Len si spomníme na obraz Benku alebo Fullu, alebo Ondreičku”²⁸.

Ďalším vykročením do zložito sa utvárajúceho vzťahu medzi kultúrnou praxou a autorskou stratégiou sa stalo Horákovu vyrovnanie sa so spoločenským štatútom spisovateľa. Zastáva presvedčenie: „Spisovateľské remeslo nie je nijaká zábava. Každý literárny čin sa prijíma ako isté plus alebo mínus v kultúrnom dianí. Zodpovednosť za to, čo napíšem, je neraz ako olovená guľa, ktorú vlečieš na nohe. Jednako, ak si dal do diela, ktoré si napísal, kus svojho srdca, svoje presvedčenie, lásku, potom aj tá ľarcha zodpovednosti neubíja”, už aj preto nie, lebo „spisovateľ dnes žije v časoch, keď spisovateľstvo má celkom iné úlohy, celkom ináč sa naň dívame ako kedysi, keď si mohol žiť uzavretý v slonovej veži a dívať sa na svet skielkom zafarbeným podľa tvojho gusta”²⁹. Jozef Horák sa vyjadroval z pozície pedagóga, literáta a kultúrneho činovníka aj k dobovým, hoci univerzálnym problémom, k tematike premieňanej na príbehy pre mladých čitateľov, k poslianiu učiteľov literárnej výchovy aj k vzťahu spisovateľa a jeho čitateľa³⁰.

26 SNK. ALU. Sign. 134 AH 9.

27 SNK. ALU. Sign. 134 AJ 33.

28 SNK. ALU. Sign. 134 AJ 25, s. 3, 10.

29 SNK. ALU. Sign. 134 AJ 21.

30 SNK. ALU. Sign. 134 AJ 21, AH 21, AJ 4.

Kultúrny život a literárny život v súlade s požiadavkami dobovej politickej a ňou iniciovanej kultúrnej praxe žiadal od spisovateľov, aby sa zapojili svojimi textami do budovania novej prítomnosti, čo Jozef Horák prijal ako oslovenie a chcel svojou tvorbou „poukázať na niečo, čoho sa azda aj sám dopúšťam. Neraz posielam hrdinu rozprávky alebo románu do sveta, ale my sme za ním neurobili krôčik. Ten sa narodil za našim stolom vtedy, keď sme položili pero na papier a začali písať. Vyjde nám potom hrdina, aj to, čo robí, šedivo, bezkrvne, papierovo – no nepresvedčivo. Pozrime, ako sa dnes žiada, povedzme, taká tematika zo školy, z pionierskeho života [...], že sú nanič hrdinovia, ktorí si vedia vo všetkom poradiť, ktorí zatieňujú i dospelých [...]. My musíme na cestu za presvedčivosťou ísť inou cestou [...], teda nie v komplikovaných zápletkách, rafinovaných obratoch a zvratoch, ale v tých prostých zážitkoch v práci so živým človekom, tam musíme hľadať to, čo nazývame presvedčivosťou literárneho diela“³¹.

Literárny kritik Ján Poliak³² označil Jozefa Horáka za autora „obožiteľníka“, hoci jav dvojdomosti sa stal vlastný viacerým autorom tej doby, ktorí sa prirodzene pohybovali svojou literárnou tvorbou medzi vekovo odlišnými čitateľmi; ba viac, svojou tvorbou, jej noetikou a hodnotovým vkladom do národnej kultúry sa zasadzovali za emancipovanie a zhodnocovanie jej významu v literárnovednom a spoločenskom aj kultúrnom prijímaní. V tomto zmysle dokladajú uchované a prístupné písomnosti Jozefa Horáka v archívnom spracovaní jeho nezastupiteľnú prítomnosť na kultivovaní vedomia o artistnosti a poznávacej hodnote umenia prostredníctvom pôvodnej literárnej tvorby pri procese dômyselného rozvíjania kultúrnych zručností čitateľa.

Literatúra

JOZEF HORÁK. Spracovaný fond v Archíve literatúry a umenia. Slovenská národná knižnica. Signatúra 134.

SLIACKY, Ondrej a kolektív: *Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2005.

ŠTEVČEK, Ján a kolektív: *Dejiny slovenskej literatúry IV*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1987.

prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc.

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra 1, 080 00 Prešov, Slovensko

viera.zemberova@ff.unipo.sk

31 SNK. ALU. Sign. 134 AJ 8.

32 Ján Poliak (1929–1977).

Toto dílo lze užívat v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.